

dačima u ruskoj prošlosti svjedoči i Pomeranceva u svojoj već spomenutoj knjizi *Sud'by russkoj skazki* (Moskva 1965) navodeći na str. 36 nekoliko takvih primjera, među ostalim i novinski oglas iz god. 1797. koji oglašuje »prodaju slijepog pripovjedača pripovijedaka«. Ako, dakle, Koroljkova stilski ukrašuje svoje pripovijetke iz profesionalnih pobuda, onda ona time na neki način slijedi rusku tradiciju. No u cjelini gledano, oblik njezina profesionalizma bitno se razlikuje od onog negdašnjega i obilježuje završnu etapu pripovijedanja klasične ruske bajke.

Poslije svake pripovijetke dodan je kratak popularni komentar, po kojemu se može zaključiti da je knjiga namijenjena širim krugovima čitača; ali se ta namjena ne razabire iz naziva kolekcije, kojoj je izdavač Akademija znanosti SSSR. Navodi u nekim komentarima pobuđuju interes, npr. onaj da je jednu »shematski prepričanu pripovijetku pripovjedačica čula na predavanju o narodnim pripovijetkama« (str. 351). Kakva su to predavanja i kako su utjecala na Koroljkovu? Nije li u njima ili u nekim sličnim obrazovnim tečajevima izvor onim dražesnim naivnostima kao npr. na str. 99, gdje je mačehin ljubavnik »izvadio knjigu punu crne i bijele magije. Stanu čitati i nadu da mu pomaže konj«.

Uz svaki tekst naveden je broj *Ukazatelja skazočnyh sjužetov po sisteme Aarne N. P. Andrejeva*. To je korisno, ali nije dovoljno. Katalog Andrejeva, kao što znamo, slobodan je prijevod Aarneova kataloga iz god. 1910, prilagođen ruskim pripovijetkama. Od tada su objavljena još dva znatno izmijenjena i proširena Aarneova kataloga u Thompsonovoj redakciji, poslije čega su prijašnja izdanja, pa i Andrejevljevo, preuska i zastarjela. Bilo bi stoga veoma korisno da su, uz Andrejeva, dodani i brojevi Aarne-Thompsonova kataloga, koliko radi veće upotrebljivosti zbirke stranim stručnjacima, toliko i radi toga da ruski čitaoci steknu predodžbu o međunarodnim vezama svojih narodnih pripovijedaka.

Nisam sustavno uspoređivala odnos Andrejevljeve i Aarne-Thompsonove klasifikacije pripovijedaka objavljenih u ovoj zbirci, no na dva-tri mjesta uzgred sam primijetila da su potrebne neke dopune, pa ih ovdje navodim:

U priči »Marko — Bogatyj« (str. 180—188) sadržan je kao uvod tip Andrejev *751 II = Aarne-Thompson 751 A*; priči »Petr Pervyj na ohote« (str. 272—279) nedostaje klasifikacija: Andrejev i Aarne-Thompson 952; u priču »Sestrica Alenuška« (str. 166—171) uključen je na kraju tip Aarne-Thompson 1558.

Maja Bošković-Stulli

FIABE ISTRIANE RACCOLTE A BARBANA. A cura di GIUSEPPE RAOLE. Edizioni Comunità Istriane, Trieste 1969, 204 str.

U ovoj su zbirci prikupljene talijanske istarske narodne pripovijetke iz Barbana što ih je urednikova pokojna teta Giulia Radole, rodom iz Barbana u Istri a kasnije nastanjena u Bordonaru u Italiji, kazivala svojoj kćerki Lauri, a od Laure ih je preuzeo urednik zbirke Radole. (Radole je i sam rodom iz Barbana, od 1947. nastanjen u Trstu, svećenik, po struci muzikolog, izdavač dviju zbirki istarskih talijanskih narodnih pjesama s melodijama.)

Pripovijetke se objavljuju, prema autorovim uvodnim riječima, »dijalektom kojim se govorilo i još se uvijek govori u Barbanu, zadržavši u potpunosti i vjerno njegovu tvrdoću i osobitosti«; autor ih nije htio ukloniti »da zbirčicu ne bi lišio vrijednosti etnološkog dokumenta«.

Govoreći o barbanskom dijalektu, autor ima u vidu tamošnji talijanski dijalekt; iz njegove se formulacije ne vidi da talijanski dijalekt postoji ondje usporedno s hrvatskim istarskim dijalektom, kao što se ni drugdje u zbirci, pa niti u tumačenju nekih specifičnih naziva, ne spominju hrvatsko pučanstvo i njegov jezik — što je svakako propust, ako ne zbog drugoga a ono zbog umanjene informativne vrijednosti etnološkog dokumenta za kojim autor teži.

Još jedna okolnost umanjuje informativnu vrijednost ove inače po mnogo čemu vrijedne zbirke: čitalac ne saznaje ni najmanju pojedinost o pripovjedačici Giuliji Radole i njezinu pripovijedanju, o njezinu životu, dobi, prilikama u kojima je pričala, o tome je li kćerka Laura zapamtila majčine pripovijetke iz svog djetinjstva, ili ih je zapisala u zreloj dobi; ne saznaje se na koji ih je način ona zapisala: doslovce prema majčinu kazivanju ili u vlastitoj stilizaciji, ili ih je Laura možda sama pričala Radoleu a on bilježio prema njezinu kazivanju?

Po stilu pripovijedaka može se zaključiti da Giulia Radole (ili kći Laura?) pripada tipu pripovjedačica orijentiranih prema dječjoj publici, svjesnih svoje distance od malih slušalaca. Na to upućuju posve kratke i priproste rečenice, naivne na način koji ne govori toliko o vlastitoj naivnosti koliko o uživljavanju u naivnost slušalaca; o tome govore, među ostalim, i tipični počeci mnogih tekstova svojom formulom podešenom za djecu »bila jednom jedna mama i jedan tata« i sl. (čak i poznata rovinjska legenda o sv. Eufemiji počinje pričanjem o tome kako je jednom živjela siromašna ribarska obitelj; tata, mama i mali dečko). O orijentaciji prema dječjoj publici svjedoči i uklanjanje ili ublažavanje grubljih pojedinosti što se inače redovito susreću u seljačkom pripovijedanju (opraštanja mjesto ponekih surovijih kazna tipičnih za bajke, izostavljanje ili zamjenjivanje motiva o obavljanju nužde, npr. u priči o ludom bratu na drvetu i dr.).

Tekstovi se objavljuju, kao što je već rečeno, talijanskim barbanskim dijalektom. No vidjeli smo da oni nisu bili bilježeni izravno na terenu. Osjeća se da je njihov jezik pročišćen i sveden na tip svojevrсна idealnog domaćega dijalekta, koji se razlikuje od onog šarolikijega i neskladnijega govora, punog različitih jezičnih mješavina, kakav se čuje u izvornih seoskih pripovjedača, od jezika koji u svojoj oporosti sadrži i neku osebniju draž. (Ova primjedba nije prigovor zbirci, koja i po načinu kako je nastala i po svojoj namjeni ne može biti točan snimak narodnog pripovijedanja, ali je ta primjedba nužna dopuna autorovoj uvodnoj bilješci.)

Pedeset pripovijedaka ove zbirke svjedoči o darovitoj osobi koja je znala pričati priče i raspolagala je prilično bogatim tradicionalnim repertoarom; ondje gdje bi je sjećanje izdalo, lako je pribjegavala djelomičnim rekonstrukcijama i kontaminacijama stvarajući tako nove više ili manje povezane cjeline.

Po svome sižejnom sastavu repertoar Giulije Radole prije svega je regionalno istarski, tj. to je tipičan repertoar jednoga hrvatsko-talijanskog granič-

nog i mješovitog područja u kome se ukrštavaju i povezuju pripovjedačke tradicije jednoga i drugoga naroda, a dio tih pripovijedaka posebno je omiljen i udomaćen baš tu na terenu istarske regije, kako u hrvatskom tako i u talijanskom pripovijedanju. O toj regionalnoj istarskoj obojenosti pripovjedačkog repertoara Radoleove zbirke svjedoči velik broj njezinih tipova pripovijedaka koje su podudarne s hrvatskim tekstovima moje zbirke *Istarske narodne priče* (Zagreb 1959). Te ćemo podudarne primjere navesti na kraju ovog prikaza, kao dopunu pregledu pripovijedaka po međunarodnoj klasifikaciji. (Usporedbe i s ostalim istarskim zbirkama još bi izrazitije potvrdile sliku o regionalnim podu-daranjima.)

U zbirkama pripovijedaka iz graničnih regija poput istarske privlači posebnu pažnju pitanje o nacionalnoj provenijenciji tekstova. Na to se pitanje može odgovoriti da su pripovijetke dolazile u Istru i iz jednoga i iz drugoga smjera i da su ih pripadnici obih naroda uzajamno i predavali i preuzimali, češće i u višestruko ponavljanom razmjenjivanju. Teško je bez detaljnih studija tvrditi koje pripovijetke ove zbirke potječu iz talijanske a koje iz hrvatske sredine. Ipak, poznavajući obilat broj tekstova hrvatsko-srpskih narodnih pripovijedaka, čini mi se da bih po srodnostima niza pojedinosti mogla prilično sigurno tvrditi da je dio pripovijedaka ove zbirke preuzet neposredno iz repertoara hrvatskih pripovjedača, među kojima su tekstovi na stranama 48, 50, 51, 54, 58, 61, 65 a i drugi; katkada se utjecaji mogu ukrštavati, kao npr. u pripovijeci na str. 51 u kojoj se junak zove Bartoldo.

U nekim tekstovima Radoleove zbirke (ali vrlo rijetko) sačuvani su tragovi hrvatske tradicije u pojedinim izrazima: npr. u pripovijeci kojoj je početak na str. 24 siromašna žena peče kruh pod posudom zvanom »zripigna« (= crijepnja, pekva); u tekstu s početkom na str. 58, koja je rugalica Brsečanima, govori se o »scacavzima« (tj. skakavcima); starčev zet u pripovijeci s početkom na str. 61 zove se Ive, a u pripovijeci što počinje na str. 181 spominju se »svirale«.

O većini pripovijedaka, a osobito o bajkama, teško je bez brižljivih prethodnih istraživanja znati iz koje su sredine došle.

Na kraju dajemo pregled tipova pripovijedaka prema međunarodnoj Aarne-Thompsonovoj klasifikaciji, dopunjen — kako već rekosmo — primjericima podudarnih tipova u mojoj zbirci *Istarske narodne priče* (= INP) a mjestimice i nekim drugim karakterističnim i rjeđim paralelama. (Radole nije numerirao tekstove, pa ih citiramo po njihovoj početnoj stranici.)

Str. 9 = AT 123; str. 12 = AT 34 B + 41 + 4 + 30 + 6 + 57; str. 15 = AT 130 (= INP, br. 2); str. 18 = grm se žali na svoje trnje, poslije transformacija zadovoljan je trnjem; str. 20 = AT 1083 + 1096 (uz AT 1096: Bog i vrag natječu se u šivanju, pobijedeni vrag u ljutini odsiječe komad nedovršениh hlača i tako su postale »brage«, tj. brageše, hlače »Labinjana« — što citiramo među navodnicima jer je Labinjan u priči baš tako nazvan; u knjizi: A. Mailly, *Sagen aus Friaul und den Julischen Alpen*, Leipzig 1922. tekst br. 44/III odgovara ovome tekstu — ondje je riječ o hlačama »Mandriera«, tj. slovenskih seljaka iz okolice Trsta); str. 22 = AT 753 (= INP, br. 26 i 27); str. 24 = AT 750 B (= INP, br. 24); str. 27 = AT 753* (= INP, br. 28); str. 29 = AT 752 A + 791 (= INP, br. 25 i br. 33); str. 32 = AT 822 + 750 D (= INP, br. 36 —

završni dio); str. 36 = tri čovjeka nose darove kralju, ljubezni i neljubezni prema starici, slično uvodnoj epizodi tipa AT 513 B; str. 39 = AT 768 + 756 B IV (= INP, br. 30, završna epizoda); str. 42 = razbojnik Pavao se posveti, njegovo mrtvo tijelo, sakriveno u vinskom podrumu, čini da se bure s vinom nikada ne prazni (isti legendarni motiv u mojoj zbirci: Narodne pripovijetke, Pet stolj. hrv. književnosti, Zagreb 1963, tekst br. 56, iz Like); str. 45: legenda o rovinjskoj svetici Eufemiji; str. 48 = AT 1313 A; str. 50 = AT 1685 (= INP, br. 12); str. 51 = AT 1247 + 1681 A + B; str. 54 = AT 1539; str. 58 = AT 1210 + 1326 + 1319 + 1200 + 1586 A (= INP, br. 46 i br. 48); str. 61 = cf. AT 901 (= INP, br. 52); str. 65 = cf. AT 1544 + 1013 + 1653 B + 1535 V (= INP, br. 12, uz AT 1653); str. 71 = AT 707; str. 78 = AT 451 (= INP, br. 14); str. 83 = AT 408; str. 88 = AT 328 (= INP, br. 7); str. 93 = AT 561 (= INP, br. 16); str. 98 = AT 1875 + 1960 G (= INP, br. 63); str. 103 = AT 560; str. 109 = AT 288 B*; str. 110 = AT 1689; str. 112 = AT 311; str. 117 = AT 315; str. 122 = plašljivac spava kraj mrtvacu, poplaši ostale; str. 124 = cf. AT 931 (proročanstvo da će sin ubiti roditelje = R. Brednich, Volkserzählungen und Volksglaube von den Schicksalsfrauen. FFC 193, Helsinki 1964, str. 52–54); str. 126 = AT 563; str. 130 = AT 853; str. 132 = AT 506; str. 136 = AT 301 B; str. 142 = AT 653 + 400 + 313 IV, V (= INP, br. 54 — epizoda o ptičjim jajima i br. 12 — epizoda o zaboravljenoj nevjesti); str. 146 = AT 590 (= INP, br. 19); str. 154 = AT 327 C; str. 157 = AT 566; str. 162 = AT 326; str. 168 = AT 955; str. 172 = AT 441; str. 176 = AT 510 A; str. 181 = AT 330 + 592 (= INP, br. 9 i br. 20); str. 187 = AT 425 A (= INP, br. 13); str. 194 = AT 613; str. 198 = AT 571 (= INP, br. 18).

Maja Bošković-Stulli

LEANDER PETZOLDT, DER TOTE ALS GAST. Volkssage und Exempel. FF Communications No. 200. Academia Scientiarum Fennica, Helsinki 1968, 273 str.

FF Communications u svome dvjestotom broju donosi proširenu disertaciju Leandra Petzoldta, monografiju o narodnoj predaji o pokojniku kao gostu. Leander Petzoldt je, dodajmo i to, učenik Lutza Röhricha, u čijem je radu, a naročito u djelu »Erzählungen des späten Mittelalters« mogao naći mnogo korisnih smjernica.

Autor je sabrao 101 literarnu varijantu pripovijetke i 253 usmene varijante. To je velik broj ako se ima na umu činjenica da je po autorovu nalazu pripovijetka sasvim iščezla u Njemačkoj, a drugdje se sporadično javlja. Najnovije varijante dolaze iz naše zemlje.

Ljudsku plašljivost, a s druge strane i znatiželju da se dotakne pokojnik i time razumom nadjača tabu, zabilježile su predaje gotovo svih naroda. Da je stvaralačku maštu potakao tabu, svjedoči i sadržaj predaje. Pošto prolaznik susretne pokojnika ili njegovu inkarnaciju (kostur ili lubanju), mrtvac odlazi pozivaču na ručak, prigodnu gozbu ili svečanost. Ishod zajedničkog susreta u brojnim je varijantama nepovoljan za pozivača (živi umire nakon posjeta, poludi, odlazi u grob, na drugi svijet i sl.). Kao što se vidi, tekst predaje podređen je moralu koji zabranjuje dirati u mrtve.